ספר הקנה — וסדר החליצה כך הוא

וסדר החליצה כך הוא.

שהולכין היבמה אחר היבם והכוונה כי היא קשורה אליו מצד אחיו המת, ואח"כ קוראים אותם הדיינים ונותנים להם עצה ההוגנת להם כי בזמן שהיה בה"מ קיים ובזמן שהיו מכוונים היו נותנים להם עצה טובה לייבם ועכשיו שאין מתכוונים למצוה נותנים עצה לחליצה שלא להיות פוגע בערוה, וגם דע לך שאע"ג דאמר רבה אמר רב נחמן מצות חליצה בג' אפ"ה מצותה בה' אפי' הדיוטות, וב' שמוסיפין אפי' עמי הארץ ואינם הדיוטות ממש אלא שאינם צריכה להיות מיושבי סנהדרין, וע"ה שקראו ושנו ולא שמשו ת"ח, והנה בין הכל ה' כנגד ה' ספירות אחרונות לפרסם הדבר שאין הדחוי הזה בנעל הרוחני, ורבא הוא דמצריך לקבוע מקום שישבו ואח"כ לחלוץ בפניהם וראייתו ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים, ובאמת בני הכי הוא דדיינים הרוחניים אברהם יצחק יעקב הזקנים אית להו מקום הנקרא שער זה השער לה' צדיקים יבאו בו, ור' אליעזר הוא דפוסל אם חלצה בלילה וכוונתו טהורה ונקיה שהחליצה פועלת דין ואכזריות ואם יהיה גם בלילה וי ואוי לנפש הנדחת בזמן הדין, וגם ארז"ל גרים פסולים לדון בחליצה עד שיהיו הדיינים אביהם ואמותם מישראל וראייתם בני ישראל כתיב והכוונה על שהחליצה נעשה מדברים המורים פנימי כגון רגל ומנעל ע"כ הגרים הואיל ותחלתם שלא בקדושה אין להם עסק בנסתרות, גם דע בני אע"פ שר' אליעזר מכשיר ברגל שמאל צדקו דברי חז"ל דפסלי דחכמים ילפי רגל רגל ממצורע מה להלן ימין אף כאן ימין, ואע"ג דלא מופנה אלא רגל דחליצה דמאחר דאמר וחלצה נעלו מעל רגלו ל"ל אלא לומר לך דמופנה מצד אחד דורשין ומשיבין אע"ג דאיכא למיפרך מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת אפילו הכי צדקו דברי חכמים דרגלי כנ"י ימינים אף כי ההוד רגל שמאלי מ"מ צריך לחלוץ רגל ימין לומר לך שאין לחליצה למעלה למעלה בימין שהוא יסוד חלילה חלילה, ור' אליעזר סבר שהיסוד הוא שמאלי כענין לפניו ילך דבר אלא שחז"ל אומרים באמת רגל ימין הוא הנצח וגם יסוד ימין יוסף לי בן אחר תוספות ברכה ולפניו ילך דבר עם הרשעים, וגם צריכין היבם והיבמה לכוין לשם התרת חליצה כי ר' יוחנן הוא דאמר כיוון הוא ולא היא היא ולא הוא החליצה פסולה עד שיכוונו שניהם והכוונה לחזק העדות שהוא עדות היוצא משניהם שהפירוד והדחוי אינו נוגע למעלה חלילה.

וצריכין הדיינים שיכירו האשה החולצת שהיא אשת המת הוא אחיו של חולץ מאביו ואפי' אשה או קרוב מעידים עליהם, ודע שהדיינים בישיבה והיבם והיבמה בעמידה והכוונה שהדיינים אברהם יצחק יעקב הזקנים יושבים ויסוד ומלכות עומדים ופועלים פעולת הזקנים ובעבור דכתיב באתי לגני אחותי כלה אכלתי יערי עם דבשי ואכילה בישיבה ע"כ העדות הזה אפי' בישיבה שרי אם עשה.

א"ל ר' והכתוב ועמד ואמר ונאמר להלן ועמדו שני האנשים מה לשם עמידה אף כאן עמידה וא"כ אפילו בדיעבד תהא פסולה ואל תאמר בעבור שאמר ככה שמורה עיכובא אפי' מיושב איצטריך דככה לעיכובא למעלה, וכדי שלא תאמר לעכובא למטה אפילו מיושב איצטריך ועמד דאי עבד כשר אפי' בישיבה, א"ל מאי איצטריך ועמד המורה דעמידה בעינן ואפי' בדיעבד, א"ל הלא אמרתי לך מעומד כפי הסוד ומיושב כפי הסוד, וגם ארז"ל מנעל שלו בעינן דכתיב נעלו מנעל שאינו שלו ומנעל שמאל בימין בדיעבד כשר דאביי הוא מכשיר, ומאי נעלו שלא יהא הנעל גדול עד שנופל מרגלו, א"ל ר' אם נעלו לגדול איצטריך א"כ אמור לכתחילה כל נעל אפילו של אחרים, א"ל בני את נעל היסוד היא כנ"י א"כ הנעל שלו הוא בעבור שלפעמים היא יוצאה בחוץ כן נעלו בדיעבד של אחרים כשר כן השמאל שב לימין, ודע שצריך להיות במנעל שתי רצועות ארוכים ויהיו הרצועות תלוים אלא שראשי הרצועות יהיה תפורים במנעל כי לא די בב' קרסים בראשי מנעל שמחברים אותו למעלה כי צריך לדבק הרצועות סביב המנעל להדק המנעל ברגלו וצריך לקשור שניהם ב' קשרים זה על גב זה וקשירת הרצועות הוא עיקר גדול.

א"ל ר' אם הציצית יש נחמה בדבר אבל ברצועות ובקרסים ובהדוק אחר הדוק הכל יאמרו שהוא מעשה משוגעים, ולא די בקרסים או ברצועות ואפשר עשאום ליפות.

א"ל בני דע לך שכנ"י היא עם הכלל הנקראת נעלים והיא לעצמה ונקראת נעל והרצועות המהדקים הנעל ברגל הם נצח והוד בלי ספק, אלא שהקרסים הווין המחברים את האהל להיות אחד וכאשר חולצת האשה את הנעל מן רגליו אז לוקחת אשת אחיו גט גירושין לעצמה והולכת ואין הפירוד הזה למעלה חלילה, וע"כ אמר ככה יעשה לאיש עכובא אמר שאין הדבר הזה למעלה ומתרת ביד ימין ותופשת הרגל בשמאלית וחולצות העקב בימין וגוררת בימין והנה התרה וחליצה בימין ותבין באמת שדוחין מצד הרחמים אכזרי בלא רחמים.

א"ל בני ר' יהודא הוא דאמר משום רב שכל התפור בחוטי פשתן וקנבוס אין חולצין בו משום שנאמר ואנעלך תחש ולומדים ממנו לתופרו בעור בשער בצמר בכל היוצא מתחש, ומקשי ואימא תחש אין מידי אחרינא לא ומתרץ נעל נעל ריבה ודוחהו בלי טעם ובלי ראייה, וא"כ דהכי הוא נימא ריבה כל מנעל וריבה כל התפירות וא"ת תחש מאי איצטרך שלא תאמר תחש הואיל ועשאו משה במשכן אל יעשה ממנה במקום אחר קמ"ל, וגם שלא תאמר מעור חמור או מעור סוס יהיה מותר ת"ל תחש מה תחש כשר אף נעל מעור בהמה כשירה אבל לא למעט פשתן וקנבוס.

א"ל תפור בפשתן ובקנבוס או מדבר אחר חוץ ממה שבא מהתחש וגם נעל מעור בהמה טמאה אין חולצין בו, והכוונה כי העור הוא דבר הנפשט, הבשר והנעל הוא דבר פנימי המהודק ברגל ע"כ מרחיקין אותו (וחולצין אותו) העור להרמיז הפשטת הנפש מבשרה הוא משפחתה וקרובותיה, והמדקדקים מלשונו התלמוד ומתירין האסור יתנו חשבון כי כל מילייהו דרבנן אקרא אסמכוהו, ואין לדייק לצד ההיתר שאם תדייק כזה אתה מתיר עור בהמה טמאה ומעיד עדות שקר דאין בהמה טמאה בהיכל חלילה חלילה והנה עד שקר העד והחליצה מפוגלת והלאו ברבים ניתר שכל המורה שלא בדין במקום דאית להחמיר אפי' כחוט השערה ואינו מחמיר לקדש את ישראל הקדושים הוא מצטרע, לא עכשיו אית זמן ממאי

ממעשה דר' חייא ור' שמעון ברבי הוו יתבי נפק מלתא מביניהו פתח חד ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנאמר והיו עיני ולבי שם, פתח אידך ואמר המתפלל צריך שיכוון לבו למעלה שנאמר נשא לבבינו כו', אדהכי אתא ר' ישמעאל בר' יוסי לגבייהו אמר להו במאי עסקי רבנן אמרו לו בתפלה אמר להם כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה לקיים שני מקראות הללו אדהכי אתא ר' למתיבתא אינהו דהוו קלילי רהטו ויתבו בדוכתייהו ר' ישמעאל בר' יוסי אגב יוקריה הוה מפסע ואתי אמר ליה אבדן מי הוא זה שמפסיע בראשי עם קדש. א"ל אני ישמעאל בר' יוסי שבאתי ללמוד תורה מרבי. א"ל וכי הגון אתה ללמוד תורה מרבי. א"ל וכי משה הגון היה ללמוד תורה מפי הגבורה. א"ל וכי משה אתה. א"ל וכי רבך אלהים. אמר רב שקל רבי למטרפסיה (ר"ל עונשו על שלא מיחה באבדן) דאמר ר"י רבך ולא רבי אדהכי אתת ההיא יבמה לחלוץ א"ל לאבדן זיל בדקה אי אתיא ב' שערות אי לא לבתר דנפק א"ל ר' ישמעאל לרבי כך אמר אבא איש כתיב בפרשה אבל אשה בין גדולה בין קטנה. א"ל ר' לאבדן חזור בך כבר הורה זקן ולא רהיט למיזיל אדוכתיה אלא הוה קא אזיל ומפסע. א"ל ר' ישמעאל מי שהוצרך לו עם קדש יפסע בראש עם קדש מי שאין צריך לו עם קדש איך יפסע בראש עם קדש אמר ליה רבי לאבדן תיב אדוכתך והוקשה לו לאבדן על שהחזירו רבי מלבדוק, גם דבר לר' ישמעאל בר"י בקושי שלא בכבוד והוליד חסרון וגם מחשבה רעה למעלה תנא באותה שעה נצטרע אבדן וטבעו ב' בניו ומיאנו שתי כלותיו ואמר ר' נחמן בר יצחק בריך רחמנא דפרעיה לאבדן בהאי עלמא תפשוט דאם מעונש מעט כזה נצטרע כ"ש המורה הוראת היתר במקום שיש איסור ואפי כחוט השערה תחמיר ולך תהיה צדקה.

וגם אז"ל צריך להיות המנעל ברגל יחף פן יפסיק מבתי שוקיים בין הרגל למנעל ואמר קרא מעל רגלו ולא מעל דמעל.

אל"ר ומאי איכפת ליה להקב"ה אם יפסיק.

אל"ב היש מפסיק בין רגל למנעל הוא יסוד ומלכות ע"כ צריך שלא יפסיק דבר כי הכלים דוגמא והמעשה להם לבדם.

וגם ארז"ל שעד הארכובא קרוי רגל ואל תטעה בני בשום ענין שלמעלה ממקום זה קאי רגל חלילה שהפרקים שבאדם כולם יש להם דברים רוחניים ואין לשנות שמם ועניינם כי השוקיים נצח והוד ואלו רגלים נקראים בזמן שהם מחוברים בכנ"י כנעל ברגל וע"כ מופסקים פרקים פרקים להודיע ענייגם, וא"כ אם המנעל עולה למעלה מן הארכובה פסול, ועל שהרגל דורך בארץ בלא שינוי א"כ אם היתה רגלו עקומה או על צדו הפוכה או הולך על ראשי אצבעות רגליו אינו חולץ כי רגל נועץ בארץ בעינן דוגמא עליונה וסימנך ורגליהם רגל ישרה, ע"כ כל שינוי שיש ברגל ואינו מתוקן לנעוץ נעיצה שלימה בארץ אינו חולץ, וידחוף רגלו וישען בכותל כדי לדחוף שפיר להראות דבוק הרגל בארץ ופרוד ורחוק הנפש ואם הוא אינו דוחף דמו בראשו כי יתן הדין, ואין להקפיד אם האשה גודמת כי חולצה או בגופה או בשיניה והכוונה שהאשה הרוחנית נקראת יד וא"כ כל גופה נקרא יד ובכל מה שהתירה וחלצה יד קרינא בה ע"כ לא כתיב וחלצה נעלו בידה, וצריכין לחלוץ קודם אכילה דאפילו אכלה גרגשתא הוא עפר נקי ורקקה לא עלתה לה כי צריך הרוק להיות מכחה ולא מדבר אחר, והכוונה שאין חטא באשה בזה הדחוי כי הבעל הוא הדוחה והמשיב הוא שאמר ויבמה בעל כורחה, האמת סוד הרוק ביבמות ואחר שעומד היבם ודוחק עצמו בכותל אומרים לו מה דניחא לך עשה או חלץ או יבם ואם רצה ליבם מודיעים לו עכשיו אין מייבמין, ואם אינו שומע אין שומעין לו שאין מתירין ערוה במזיד אלא מפייסין לו שיחלוץ, וקודם החליצה מקרין לו בלשון הקודש ולא בלשון אחר מאן יבמי להקים שם בישראל לא אבה יבמי וצריכה להסמיך הב' תיבות הללו לא אבה שלא יראה אבה יבמי שכן חשו בשליח המקדש שלא יאמר לפלוני בחיריק כי עושה ב' מילות לי פלוני אלא צריך לומר בשבא ואח"כ מקרין ליבם לא חפצתי לקחתה וגם הוא יסמיך הב' תיבות לא חפצתי, הפסיק לא עשה כלום אלא יחזרו להקרותו, ואח"כ תופסת הרגל ביד שמאל ופושטת ידה הימנית ומתרת הרצועה וגוררת המנעל מן הרגל בימין וחולצת כל המנעל ומשליכתו בארץ כי המנעל לעולם בארץ דבוק הנפש לקחה לה יאוש ממשפחתה שדוחין אותה כנעל הנדחה מן הרגל ע"כ בזמן הכוונה יבום קודם בכל ענין.

ואח"כ רוקקת כנגד היבם וצריכין הדיינים לראות הרוק שבא כנגד היבם ואם היתה ארוכה והוא היה ננס וקודם שבא הרוק לפניו בא הרוח ולקחה לא עשאה כלום, מכלל שאם היא ננסת והוא ארוך בפניו קרינא ביה, תיכף שיצא הרוק מפיה ואפי' נשאה הרוח כשר, ואחר הרקיקה קורא כל הפסוק ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל והדיינים וכל ישראל העומדים שם כולם אומרים אחריה חלוץ הנעל ג"פ, והאמת בני אם המת יש לו עון גורם עונג לחלוץ להדחות או אם יבם ולא כוונו להביאו כי בוחר ללכת בעם אחר בחליצה וביבום בלא כוונה זהו מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל דייק בישראל כי הולך לעם אחר ומשפע החליצה הוא שיכוונו שניהם לחליצה, וע"כ מלמדין אותם לכוון נתכווין הוא ולא היא או היא ולא הוא אסורה לאחיו ולעלמא לא שריא עד שיכוונו שניהם שהחליצה הזאת דחוי הנפש לבד, וצריך היבם לראות הרוק אשר בא ממקום העכור מקום המאוס דבר מאוס להודיעם לו ולדעת היכן נפשו של אחיו הולך לכן אם היה סומא אינו חולץ שאינו רואה הרוק ואינו יודע ואם היה סומא באחד מעיניו חולץ שרואה ויודע.

ודע שאין כופין לחלוץ אלא מטעין ליה לחלוץ ואם אינם יכולין להטותו אם היה מוכה שחין או מדברים המונעים ליבם כופין אותו לחלוץ, ובזמן הזה דלא אפשר ליבם כופין ליה לחלוץ דרב ששת הוא דאמר אין חוסמין היבמה מ"מ טוב להיות ברצון לכן צריך לבטל כל מודעי שאם מסר מודעא פסולה.

ואם הלכה היבמה ונתקדשה לאחר בלא חליצה ולא נשאת יגרש או ייבם ואם נשאת יחלוץ ויקיים הבעל, ובזמן הגלות ל"ש ארס ל"ש נשא יחליץ ואם נשאת יחליץ וזה יקיים.

ובאמת בני אע"פ שנראה מדברי ר"י ב"ר יוסי שאמר משום אביו שקטנה חולצת והסכים גם ר' לדעתו אין שומעין לו ואינה חולצת עד שתביא ב' שערות דדוגמא בעינן בכל ענין ומקשינן האשה לאיש ונוסח החליצה ביארנו בנוסחאות דכותבין לה גט ובשרטוט: